

nictví, odbornictví pro odbornictví, jest dnes proražena, jak ukazují zjevy, jako jest zjev Syllabův. Odbornictví vědecké pojímá se jen jako východisko vlastní vědecké tvorby, která jest jako každá tvorba projev celé osobnosti odosobené, vysvobozené a vykoupené z pout subjektivismu, zušlechtěné snažením nadosobním; a odbornictví doplňuje se a tříbí se neustále universalností, snahou neztratiti se zřetele základní koncepce filosoficky kulturní; není opravdového badatele odborníka bez myslitele tvůrce — obojí musí se doplňovati, obojí musí spolupůsobiti.

A tak dožíváš se radostného zjevu, že badatel odborník jako prof. Syllaba klade se svého odborného stanoviska požadavky a dochází přesvědčení a jistot mravních, které mají veliký význam politicky kulturní. Klade *uvědomělý* požadavek vědy osobnostní a národně tvořivé. To jest cosi tak radostně důsažného a významného, že musí býti dovoleno, aby i neoborník pozdravil to díkem a souhlasem!

Druhé období života Neumannova a tvorby jeho spojí asi již příští literární historik s jeho přestěhováním na Moravu, do Řečkovic u Brna, kde se usadil básník tuším záhy v prvních letech nového století. Tato nová životní a tvůrčí kapitola přinesla posud žní kromě Hrsti květů různých sezón, již označuje sám básník za knížku nahodilou a provisorní, a kromě sešitku politické lyriky Českých zpěvů, satirických invektiv a apostrof nenových výrazem i rázem uměleckým, tři významné sbírky: *Knihu lesů, vod a strání, Bohyně, svělice a ženy* a nejnověji „knihu lyrických průbojů“ *Nové zpěvy* (nákladem Borového, 126 stran, s 3 kresbami Vlastislava Hofmana, Josefa Čapka a Václava Špály).

Z knih těchto Bohyně, svělice a ženy, hrst ženských charakterů i osudů historických i legendárních, označuje básník torsem, které vydává jako knihu pouze na cizí přání, a pokládá ji asi dnes za překonanou a opuštěnou etapu svého umění. Vpravdě jest to pendant k historicky cyklické poesii Macharově a jde jen zřídka nad výraz pozdního Machara: střízlivě věcný, klidně referující, neosobně objektivný. Sem tam nalezněš u Neumanna více vnitřního vzruchu a více vnitřního hudebního zaujetí než u Machara — jinak není však mezi nimi stylového rozdílu.

Ale i *Knihu lesů, vod a strání*, první vzkypělý výraz básnických smyslů, obrozených stálým stykem s přírodou, vykoupáných v její síle, svěžesti a vůni, pokládá asi dnes autor za svou básnickou minulost, poněvadž jest tvořena v uzavřených for-

mách a více improvisací a podvědomím než uvědomělou methodou; ale ovšem jest otázka, není-li ve vnitřní melodice některých svých čísel nejcennější posud plod nového období Neumannova a nedobude-li si časem primátu před pozdější poesii, autorovi dnes dražší pro její programovost a methodičnost.

Nové zpěvy jsou poesie civilní a civilisační a mají podložený pevný theoretický pohled na úkol básníkův. Ve významném čísle „Když cestu mi vroubila šalvěj“ rozchází se Neumann se svou minulostí básnickou subjektivně pathetickou, kdy „skuhral, fňukal, lomil rukama“, „na kříži hrál jako mučedník divadlo davu“; dnes vidí úkol básníkův v tom, „*rdousit starosti, vzteků hladovou smečku*“ a „*do jejich mrtvol zarážet žerď praporu lásky a kladu*“. Promysli si, milý brachu, tyto věty! Nejsou poněkud theatrální a dekorační? Poněkud úvodníkové? Myslím, že ano a že hodně. Nuže, zde jest in nuce základní ráz a také základní rozpor nové básnické sbírky p. Neumannovy. Potírá staré fikce a staré fráze, ale činí to často frázemi novými a fikcemi novými nebo i — nenovými. Neboť, žel, takový jest již osud lidský: nenáviděti něco znamená vždycky býti nevědomky na tom závislý a pokračovati v tom bezděčně. A p. Neumann, přestože tě hlasitě ubezpečuje o své programové kladnosti, posud velmi mnoho nenávidí, a více nenávidí než miluje.

Chci tím říci, že nová poesie p. Neumannova jest posud nová spíše v intenci a tendenci básnickové a jest posud poesii spíše po záměru svého tvůrce než ve skutečnosti. Jest často spíše poesii o poesii, deklamováním a řečňováním o nové příští poesii, která se má zroditi, než jejím prostým a skutečným zrodem. Jest to posud často poesie příliš heslová a nálepková, aby mohla býti prostě jadrnou tvorbou, chlebem sytícím lidské srdce a lidskou duši.

Tato nová poesie, ať již nová skutečně nebo domněle, a světový názor, na němž stojí, má podle p. Neumanna tolik nepřátel, ať domnělých, ať skutečných, že celé básně jsou věnovány jich potření a pobití. Pětistránková „Modlitba k mocnostem života“ má dojemný refrén „Zab ty lotry“, opakující se asi devětkrát v efektně odstupňované gradaci a uzpůsobený skoro pro hrdlo

dramatického herce nebo zpěváka. Lotry, které doporučuje básník této málo příjemné pozornosti různých mocností životních — jsou jimi společnost poněkud míchaná: Bůh, ďábel, hmota a síla čili energie —, míní ty, „kteří světla se bojí, světlo ničí, | brání mu, kamkoli vkročí, | jedem nejčernějším ubíjí (což jest malý stylistický lapsus za otravují) | srdce toužící po úkoji“, „mysl do bahna vedou a do tmy vracejí oči“, „...kteří nikoho nemilují, | kterým svato nic není“, „chudé ždímají, pokorné zaprahají, | przní nevinné“, tedy ničemnou chasu tmářskou veliké síly a moci, znesvěcující těžce život. Tato báseň, jinak velmi efektní a působivá ve své rétorice, ukazuje, že Neumann vězí ve staré romantice více, než tuší a než by mu bylo milé. Na konci rozpomíná se totiž, že by je mohl sám pobít, ale ponechává to, ze strachu, aby z nich neučinil mučedníky, „anonymnímu blesku“ a „vyšší spravedlnosti“. To jest gesto, kterého nemá rád p. Rádl. Ten by ho poučil, že jest to čirá romantika a nadto lenost. Neboť není ničeho kromě pomalé, vytrvalé a pilné drobné práce, která, ach, tak nevoní pp. básníkům. Touto vytrvalou, pomalou, trpělivou prací musíme, poučí dr Rádl p. Neumanna, přezvykuje starou moudrost realisticou předválečně zatuchlou, každý přikládaje svou mozolnou pravici, přetvářet svět, a ne čekat to od laskavosti nějakých „anonymních blesků“.

Stejného rázu jest báseň „Budoucí lidé“, kde svolává se týž úslužný hrom na „hypochondry, imperialisty, estéty, kněze, lichváře, spekulanty, sufražetky“, na jejich „zkažený žaludek, prohnalost, perversi, mystiku“, na ty všechny, kdož stojí v cestě pravým budoucím lidem, kteří „jsou z pralátky a chutnají jak zralé bukvice“ — mimochodem řečeno, cosi, co žádá si opravdu bohatýrského žaludku, k němuž lze básníku jen gratulovat, přesvědčil-li se ovšem sám o tom, co tvrdí.

A variantou toho jest nejedna partie v „Slokách mých dní“, kde básník zdůrazňuje „svůj prostý občanský šat“, své dělnictví, své občanství, svou „civilní osobu“ a plije velmi obšírně a opovržlivě po „chrámech, pagodách, věžičkách ze sloni, věcech, jež kadidlem, pačulim zavoní“, po „kněžských rouchách a devocioná-

376 lích“, netuše, že staví nový kostým proti kostymu starému, novou maskou nahrazuje masku starou a novým kultem chce vytlačit kult starý. Neboť proklouzlo mu tu prožluklé slovíčko, které ho přímo usvědčuje; praví: „do ruky vzal jsem nástroje těžkého *métier*“ — ne *remesla*, nýbrž *métier* — tedy nové odbornictví, nové zasvěcenství, nová církvíčka, a ne prosté lidství!

Ale dosti ironie. Mohla by se zdáti misantropickou, poněvadž ukazuje věčné oblouzení lidské duše, která s efektním třeskem rozbíjí jedny okovy, aby vstrkala ihned své ruce do okovů druhých, — tak nesnesitelná, zdá se, jest jí opravdová volnost.

Dosti těchto ryze a jasně záporných stránek poesie p. Neumannovy. Passons! A povšimni si jiných, kladnějších, alespoň na první pohled.

Francouzský filosof Guyau již v osmdesátých letech minulého století, později Vídeňan Josef Popper upozorňovali, jaký klam jest v tom, vylučovati z poesie a umění moderní techniku; v účelnosti, úspornosti a přísném strohém vyřešení největší nosnosti a výkonnosti moderních strojů jsou prý zřejmé prvky estetické krásy, které žádají si jen dosti otevřeného zraku, aby byly oceněny po své zásluze a umělecky zhodnoceny. Požadavek stvoření moderní mythologie z prvků soudobých civilizačních dějů a vynálezů kladli ostatně již romantikové; a ve francouzské poesii nalezneme se již v padesátých letech minulého století poesie inženýrská a technická, byť nevalné hodnoty. Před válkou četl jsem blouznění kteréhosi německého básníka, tuším že Schmidtbonna, o tom, jak stroj vychová si nového člověka, — mimochodem řečeno, práce právě v Německu zbytečná, jak ukázala válka; a před válkou vyšla také u Figuièra Anthologie des poètes nouveaux, k níž napsal předmluvu literární historik Gustave Lanson, vítající básníky tam obsažené proto, že „smiřují poesii s moderním životem“, že objevují „poesii ukrytou pod zjevy dnešní vědy a dnešního průmyslu“, že vyslovují „zvláštní krásu jedinečné chvíle, již procházíme ve městech, kde mručí syndikalistická revoluce, na půdě zježené továrnami komíny, pod nebem, jež počínají brázditi aeroplány“.

377 Nuže, poesie p. Neumannova jest poesie civilisační v tomto smyslu slova. Chce zachytiti a vysloviti novou krásu přítomné syrové chvíle, z níž rodí se moderní život, posud bez etikety, bez estetické nálepky; var a tiseň a tlak, z nichž skládá se, neučleněný posud, zárodečný posud, děj tvůrčí. A tak vzniká celá řada básní technických, inspirujících se moderními postupy a vynálezy civilizačními, básní hlučných, lidnatých, třeskutých, černošsky strakatých a řvavých, urážejících úmyslně akademicky vypiplaný, netýkavkovitý vkus, koketujících se siláctvím, nehorázností, ošklivostí, takový cyklus „Zpěvy drátů“, taková „Chvála rotačky“, taková „Stavba vodovodu“. Jsou nestejně hodnoty. „Zpěvy drátů“, upřímně mluveno, jsou vcelku přišerně nudné a bylo mně utrpením je přečíst; co zpívají tito „pionýři civilisace“, klidní, lhostejní k lidskému štěstí i neštěstí, jest poesie, která byla moderní včera — romantism zlatokopů, těžařů, globetrotterů a trampů —, aby dnes stávala se již klišé; a nejlepší místa zde jsou skoro doslovný Verhaeren, pathetik světového výboje. („Do služeb člověka zapřáhly jsme okeán ukázněný, | člověku dobývající hromady zlata, požitků, změny“; str. 25.) Jiné jsou zábavné a jiné oslňují a udivují opravdovou bravurou básnickou, uměním nekonečného transformismu představového i slovného, zmocňujícího se břeskným útokem znova a znova téhož předmětu s jiných a jiných stránek. Zápas mezi vojskem „války velebné, inženýrské a plodné“, mezi divokou strakatou chasou, která vtrhne do kraje stavět vodovod a plení a pustoší všecko, co jest jí v cestě, a silami přírody, která touží zhojiti tyto rány, má přes leckterou únavnou délku a suchopárnost opravdovou symbolickou velikost.

K těmto básním druží se jiné, kde básník uniklý nedávnému pathosu osamění, pathosu individualistického anarchismu, vrhá se do davů a koupe se v nich, splývá s nimi, proměňuje se po waltwhitmanovsku v jejich orgán nebo funkci. Toho rázu jest „Jarní neděle“, opravdový kaleidoskop barevných teplých skvrn lidských, báseň ryze malířská, na půl cestě mezi Manetem nebo Renoirem a některým futuristou italským, mísící skvrnovou

techniku impresionistickou s bleskovými paprskovitými terči simultánního kroužení futuristického. „S tebou budu dnes, dave, kaleidoskope, hluku, | s celým trupem svým, se všemi smysly, s funkcemi srdce i břicha!“ Zde „kaštany prosívají velké hrachy slunce, které nemohou dopadnouti“, zde tváře účastníků, „zardělé skvrny, telefonují na všechny strany“, zde všecko je „krásný povyk barev a zvuků“, přes různé manýry vnešené sem rovnou z Walta Whitmana. („S tebou [budu], demokracie krotká a radující se, | kteréž věru dnes nenapadá sežrati mne, | s tebou odpočinouti chci si od sebe samého.“)

Ještě silnější bývá Neumann tam, kde tuto svou popisnou metodu obrací na prostý, odvěký, živelný jev přírodní nebo patriarchální typ lidský, tak v básních „Říčka v létě“ nebo „Selka“. Zde nalézá postřehy nové, svěží, vonící zemí, vlhké mytickou vůni hroudy, těžké a hutné ve své konkrétní zrnitosti a jadrnosti. („... Zeleň mám v oku, | med v ústech a v srdci, v uchu včely pilné, | představa má se podobá říčnímu toku.“ „Tu kolem, zdá se mi, voní předčasné jahody.“)

Jinde posléze touto popisnou methodou chce vystihnouti abstraktní děje a pochody a pak vznikají básně těžko srozumitelné, číře verbalistní, plané, manýrované a nejasné, přestože chtějí se zdáti hlubokomyslnými. Taková jest „Křídlovka“, plná dalekých, studených, fysických a mechanických představ, vzdálených a exotických obdob, které dusí každou jiskru teplé sdílnosti lidské, ulévají každou opravdovou soustředěnou emoci básnicou. Je to náročný poetický rebus, důvtipečná šaráda o věci zcela prosté.

Avšak přesto, že uznávám básnicou bravuru, methodickou virtuositu a vývojnou novost — relativně, u nás — nejednoho čísla tohoto rázu, nemohu zapřít, že taková věc, čtu-li ji po druhé nebo po třetí, nedává mně již nic, ano ubírá mi z prvotného dojmu. Čím to? Prostě tím, že nemá hlubšího psychického jádra, rozezvučeného, milostného a melodického středu duševního. Neboť hrom může sice bít do „psychy“ různých estétů a literárních kejklířů — i já dávám sám k tomu s největší ochotou

svůj souhlas a platím mu zde anticipando svůj dík za to —, ta věc, které se říká po starodávnu „duše“ nebo „cit“ nebo „srdce“ nebo moderněji „intuice“ nebo „divinace“ nebo jakkoli jinak, nebude jím nikdy zasažena: jest přece a bude i nadále v poesii prius, co stojí nad každou formulkou, methodou, reflexí, nad každým přezvědem, a nedonese-li jimi a přes ně k němu básnický útok, veta je po síle, účinnosti, vlivnosti díla literárního.

V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století byly vrcholem *methodické* poesie popisné některé básně *Leconta de Lisle*, básně popisující na příklad různé typy tropického exotického *zviřectva*; byla to poesie řízená aplikací určité methodické zásady, totiž největší silou plastické expresivnosti, již dalo se tehdy dosáhnouti, tedy týmž principem, kterým spravuje se dnes p. Neumann, ovšem vycházející z jiných podmínek a užívající jiných, účinnějších, modernějších nástrojů představivosti i evokace slovné. A přece: jak zastaraly tyto popisné básně *Leconta de Lisle*! Kolik prachu vrství se dnes na nich! A jak intensivně žije ti ještě dnes prostá, šedá a zdánlivě chudá píseň Paula Verlaine z těchž let, cele spontánní, cele melodická, cele vytrysklá z chvilkové pohody srdce, sám nahý nerv tetelící se bolestně v životném chladu a mrazu!

Nevěřím, že to, co zde podává p. Neumann, jest poesie budoucnosti. Jest to jen nové zmocňování se vnějškového světa, nové rozšiřování oblasti smyslové, třibení a jemnění *nástrojů* básnických. Nepodceňuji těchto stránek tvorby básnické: poesie není mně askesí, a bez smyslového opojení, bez smyslové radosti, bez opojení tvořivého zraku, a právě zraku, není mně tvorby básnické.

Ale u Neumanna právě této konkrétné rozkoše z čehosi hmotně celého a uzavřeného nebývá mnoho; zrak jest u něho ve službách abstraktních methodických idejí a je spíše dresován k určité přesné službě než nabádán k radostnému opojení duševní pohody a něhy. Neumann je spíše zajatcem než vladařem své metody; spíše robotník než dělník a spíše dělník než tvůrce. Prach a pot školy, scholy, scholastiky, byť nové scholastiky, leží

380 na jeho pracích a těžce vleče občas své methodické jho v řadě parných, dusných a prašných veršů.

Jakou úlevou jsou pak čtenáři, a zdá se, i básníkovi některá kratší čísla prostě náladová jako „Ráno“ nebo sentenčně didaktická „Podaná ruka“, která stojí na půl cestě mezi bolzanovcem Jablonským a Nerudou a vyslovuje beznáročně citění lidsky čestné a opravdové. „Podaná ruka kterékoli věci | k světlu se deroucí vedle tebe | svěžejším činí stromů stín, | teplejším hvězdnaté nebe.“ „Nesmírná útěcha line se z věnce, | jež tvoříš, přispěl-lis, přispěti moha. | Podaná ruka na kterémkoli místě | pravého tvoří boha.“

Neboť jedna věc jest hodna otázky a svědomité odpovědi při každém lyrikovi. Jaký stojí člověk za těmito verši? Rozuměj: jakým podává *sám sebe* ve *svých* verších — *ne* jak jej líčí pověsti, zprávy, klepy, pozorování jiných, budiž domnělá, budiž skutečná. A tu vidíš, že autor těchto veršů slovně extatických, bouřkově stísněných, nakupených a nahrnutých, často překypělých a převřelých, útočných, odvážných, strakatě výbušných, lajících a spilajících a hromujících je člověk dobrý, tichý, meditativní samotář, ne ovšem misantrop, nýbrž člověk družný, který rád pobeseduje ve společnosti dobrých lidí, rybář, labužník, malíř i znatel přírodních jevů, kytiček i zvířátek, zvláště různé havěti vodní, idylik, který věří rád a ochotně v starosvětské ctnosti selské i v nové ctnosti občanské, potlouká se po exotických Trantariích jen ve snech („*Touhy*“), ale i z nich zatouží záhy po domovině, po „modrém jaterníku v jednom moravském lese“, jenž znova a znova zdůrazňuje a podtrhuje svou schopnost melioračních ilusí — tedy mírný temperovaný romantik ražby mnohde až žoviálně dobrodušné.

I ke křesťanství on, někdy pohan nietzschovské observance, chová se dnes shovívavě a skoro přátelsky. „S rybáři vyjíždíme a mokří se vracíme z lovu. | Na pohřbu nasloucháme pastora mírnému slovu“ (115). „V kostele modlíš se po zvyku,“ apostrofuje svou starosvětskou selku, „však někdo jsi, kdo s bohem se porovná | bez velkých cavyků. | Víš, kdyby teď Spasitel před tebou

381 stál, | že na děti by se pozeptal | a na muže a na polnosti | a pak by jen prostě poželal | ty vaše prosté ctnosti“ — což je tak skoro parafráze Bérangerova „Boha dobrých lidí“. A bérangerovský toleranční ideál, jen mírně zmodernisovaný, vyslovuje Neumann také ve svých „Budoucích lidech“ (54). Jeho budoucí člověk bude míti prosté vztahy, bude zdravý, nezáłudný, pevný, určitý, upřímného pohledu, ctnostný, milovník ne vrcholů, nýbrž úbočí, mírumilovný, ctící svobodu bližního, druh a přítel přírody, nenávislník lichvy a ziskuchtivosti, moudrý milenec a poživatel života. Tedy samé meliorační pokrokové ideály, které by se vešly i do rámce někdejší realistické strany, třebaš byl tak pevný a tuhý, jako byl vpravdě pružný; tedy životní ideál úměrný uměleckému kředu p. Neumannovu, které dávalo nedávno ve Volných směrech přednost talentu před geniem, poněvadž u talentu má člověk pocit milé bezpečnosti; tedy životní výraz kohosi, jemuž jest cizí všecka dobrodružnost, dramaticnost, tragičnost i heroism. A také kohosi, kdo jest ku podivu pohodlný a nerad se rozhoduje i v nejdůležitějších věcech. Kdo miluje na jedné straně starosvětský patriarchální řád selský a život na venkově (viz závěrečné verše „Selky“) stejně jako „válku velebnou, inženýrskou a plodnou“, vítězné tahy moderního industrialismu, třeštivé a výbušné víry života velkoměstského.

A nyní uvaž, jakými prostředky bouřlivě útočnými, často i patheticky rétorickými jsou tyto klidné, mírumilovné, opravdu civilní ideály vyslovovány. *Pourquoi tant de bruit pour une omelette?*, nemůžeš se nezeptati po tom všem. A nemůžeš si zastříti oči před poznáním, že je tu nová póza, nová fikce, nový rituál, nová církev, nová scholastika, jiná, než byly pózy, církve a rituály staré, ale stejně houževnatá, stejně heslová, stejně zaklínačská, stejně výlučná a tyranská. Prostota, ctnost, mírumilovnost, ruka podaná každému, láska ke všemu živoucímu in theoria a „Hrom udeř do vaší psychy“, „Vari nám s cesty! V slunci nám stojíte! | ...žrouti a tatrmani“, „Vari mi s cesty! | Jak francouzský pilot dnes létám, | jak povětroň řítím se *pítmou* atmosférou“ a jiné líbeznosti v praxi! Násilná gesta, rozmáchlá

382 siláctví, manýrované schválnosti, které mají dáti svému pod-
mětu ilusi síly a tvořivosti...

... Kdy přijde konečně básník, který by tě políbil na rty nebo
na čelo a řekl ti: bratře nebo chudáku, pokoj s tebou!, bez heslo-
vých uvozovek demokratických, socialistických, pilotových, fu-
turistických, civilních nebo jinak lstivých a úskočných? Nevím,
kdy přijde; vím jen, že svět žízni po něm jako rozpukaná letní
země po dešti. A že až přijde, jeho bude budoucnost a vláda nad
dušemi v ní.

Otokar Fischer, básník dramatický

383

Než esteticky rozeberu a zhodnotím dramatickou báseň
p. Fischerovu¹, chci mu nejprve hlasitě projevit svou úctu za to,
že ji napsal a uveřejnil. Fischer jest literární historik a kritik; jak
pohodlně mohl by seděti na svém prestolu a nepáliti si prstů!
Neboť není v Čechách tak naivního člověka, aby nevěděl, že
neposlouží-li si čím ve veřejnosti, jest to upřímné a vášnivé usilo-
vání tvůrčí a opravdová tvorba, a prospěje-li mu co ve veřejnosti,
je to kritičnost, a ještě spíše *lžikritičnost*, to jest kritičnost jen
zdánlivá a na vnějšek líčená. Žili jsme a žijeme posud z *paraitre*:
ne býti, nýbrž zdáti se! Ne žíti, ale hráti si na život! Žvaň o ži-
votě, tlachej o životě, piš o něm úvodníkové články do novin,
mudruj i mudrač o něm — budou ti všichni tleskat. Za půl roku
jsi slavný. Jen, probůh, nenapadni ti, prostě a *sans phrase* žiti
skutečně, do slova a do písmene: to jest *tvůřiti*. Do půl roku jsi
pohřben. Odvážil jsi se něčeho, co se ti neodpustí. Přišel jsi bez
masky, ve svém skutečném já na maškarní ples, kde každý hraje
smluvenou úlohu. A to je zločin, jehož ti neodpustí lidé žijící
z *hesel* o životě — pokazil jsi jim živnost. Všecko bylo tak krásně
smluveno, úlohy tak dobře rozděleny, fráze se tak krásně pa-
pouškovaly... a ty, nerůdo, vjedeš do všech těch fikcí a ilusí
jako medvěd svou skutečnou existencí, svými reálnými a těž-
kými tlapami... Běda ti, nemotoro!

Chci tedy říci, že jest třeba trochu vnitřní statečnosti k tomu,

1 - Přemyslovci, hra o pěti dějstvích. Stran 135.